

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 3.34.341

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 117 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME ACCORDING TO THE ART. 117 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: CRIMINAL CHARACTERISTICS

Гороховська О.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії,
історії держави і права та міжнародного права
Класичний приватний університет

Семенюк І.С.,
доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права
Класичний приватний університет

У статті розглянуті питання кримінально-правової кваліфікації злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України, за об'єктивною стороною. Обґрунтовані пропозиції щодо зміни диспозиції кримінально-правової норми в частині, що стосується часу вчинення аналізованого складу злочину.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, вбивство новонародженої дитини, об'єктивна сторона злочину, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок, час вчинення злочину.

В статье рассматриваются вопросы уголовно-правовой квалификации преступления, предусмотренного ст. 117 Уголовного кодекса Украины, по объективной стороне. Обосновываются предложения по изменению диспозиции уголовно-правовой нормы в части, которая касается времени совершения анализируемого состава преступления.

Ключевые слова: уголовное право, уголовная ответственность, убийство новорожденного ребенка, объективная сторона преступления, общественно опасное деяние, общественно опасные последствия, причинная связь, время совершения преступления.

The article considers the questions of the qualification under the objective side of the crime according to the article 117 of the Criminal Code of Ukraine. Propositions concerning the period of time during which the child will be considered a newborn are proved.

Obligatory signs of the objective side of the crime provided for in Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine are: a) a socially dangerous act (action or inaction); b) a socially dangerous consequence (the death of a newborn child); c) a causal connection between the act and the consequence; d) time of committing a crime.

Summarizing the above scientific positions, one can conclude that scientists are critically approached to analyze the criminal-law norm about the responsibility for the deliberate murder of the mother of his newborn child. However, most proposals only suggest replacing one terminological return to another – “during childbirth” to “the moment of birth”; “Immediately after delivery” at “in the postpartum period”. All this does not eliminate the problems of interpreting the blanket disposition of art. 117 of the Criminal Code of Ukraine. Consequently, we consider it appropriate to indicate the disposition of the criminal law of Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine for the period of time during which the child will be considered a newborn - namely, within 24 hours after delivery. On the expediency of such legislative changes to the disposition of Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine testify foreign experience. A similar feature is used by a Norwegian legislator when constructing a privileged infanticide. The same criterion follows the practice of applying the criminal law on infanticide in Sweden.

Key words: criminal law, criminal responsibility, infanticide, objective side of the crime, socially dangerous act, socially dangerous consequences, causal connection, time of committing a crime.

Постановка проблеми. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України (ч. 1 ст. 2 КК).

Визнати особу винуватою у вчиненні вбивства новонародженої дитини означає встановити в її діях наявність ознак складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України. Ознаки, що характеризують об'єктивну сторону, нерозривно пов'язані з усіма іншими елементами складу злочину. Саме своїм суспільно небезпечним діянням (об'єктивна сторона злочину) суб'єкт завдає шкоди об'єкту посягання, діючи при цьому винно (суб'єктивна сторона).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підвалини розробки питань кримінально-правового захисту життя людини від злочинних посягань закладено в працях українських і зарубіжних науковців: М.К. Аніянца, М.І. Бажанова, В.І. Борисова, С.В. Бородіна, Я.М. Браїніна, В.О. Глушкова, А.П. Гріндорфа, В.К. Гришука, К.І. Грубової, М.І. Загороднікова, А.Л. Карасової, М.Й. Коржанського, В.М. Кудрявцева, О.Б. Кургузкіної,

А.В. Луньової, Н.С. Маковецької, А.В. Наумова, Б.С. Нікіфорова, М.І. Панова, А.А. Піонтковського, Е.П. Побігайла, О.І. Рагога, В.А. Серебрякової, В.В. Сташиса, С.А. Тарарухіна, В.Я. Тація, М.Д. Шаргородського, С.С. Яценка та ін. Проте, незважаючи на увагу, що традиційно приділяють питанням кримінальної відповідальності вбивства загалом, дослідженню кримінально-правових проблем окремих видів вбивства присвячено небагато праць – дисертації українських науковців О.Л. Старко (2007 р.) й О.В. Шевченко (2011 р.). Однак нині зазначені проблеми залишаються остаточно не розв'язаними, зокрема потребують деталізації визначення понять «під час пологів», «відразу після пологів», «початок життя» тощо.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України, що впливають на кваліфікацію цього злочину та враховуються судом під час призначення покарання.

Виклад основного матеріалу. Теорія кримінального права визначає об'єктивну сторону злочину як процес

суспільно небезпечного посягання на суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, який розглядається з його зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих явищ і подій, що починаються із суспільно небезпечної дії чи бездіяльності суб'єкта і закінчуються настанням злочинного результату.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, як і будь-якого іншого злочину, є діяння – дія чи бездіяльність. Злочинна дія – це активна, свідома, суспільно небезпечна, протиправна поведінка особи, що знаходиться під контролем її свідомості і здійснюється ззовні. Злочинні дії особи, яка цей злочин, можуть бути різноманітними – удушення, нанесення ран тощо. Здебільшого вбивство вчинюється шляхом дії, спрямованої на порушення функцій або анатомічної цілісності життєво важливих органів новонародженої дитини. Аналіз кримінальних справ, розглянутих нами, підтверджує вищевикладене. Так, у 84% усіх вивчених нами випадків умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (матеріали відповідних кримінальних справ, розглянутих судами Запорізької, Дніпропетровської, Харківської та Івано-Франківської областей за 2002–2017 рр.) винна особа вчиняє активні дії, спрямовані на позбавлення дитини життя.

Цей злочин може бути вчинено і шляхом бездіяльності, проте такі випадки поодинокі. Злочинна бездіяльність – це пасивна форма поведінки особи, що полягає у невчиненні нею конкретної дії (дій), яку вона мала і могла вчинити за певних умов. До кримінальної відповідальності за смерть, що настала в результаті бездіяльності, особа може бути притягнута лише в тих випадках, коли вона мала і могла зробити те, у невиконанні чого її обвинувачують.

Важливою умовою настання кримінальної відповідальності за умисне заподіяння смерті дитині шляхом бездіяльності (крім обов'язку діяти) є наявність реальної змоги особи діяти належним чином. О.В. Лукічев із цього приводу зазначає, що якщо в процесі пологів (як правило, важких, затяжних) у породіллі виникає непритомний стан, фізична можливість матері надавати необхідну допомогу дитині виключається, а отже, виключається і кримінальна відповідальність за таких обставин [1, с. 13].

Жінка, що народила дитину, є саме тим суб'єктом, на якого закон покладає обов'язок діяти відповідним чином. Крім того, варто зазначити, що вчинення вбивства новонародженої дитини шляхом бездіяльності можливе лише після пологів, оскільки вчинити цей злочин під час пологів можна лише шляхом активних дій. Прикладами бездіяльності можуть бути випадки залишення жінкою новонародженої дитини без годування, допомоги та догляду. Досить часто зустрічається такий спосіб бездіяльності, як залишення дитини на місці пологів, у результаті чого настає її смерть під дією температури.

Як вірно зазначає А.Л. Карасова, якщо мати не надає допомоги своїй новонародженій дитині, бажаючи або припускаючи настання її смерті або ж не вчинюючи жодних дій щодо збереження її життя, відповідальність за вбивство не виключається та при відповідній спрямованості умислу дії жінки мають кваліфікуватися як вбивство. В цьому разі має місце так звана бездіяльність-заподіяння, об'єктивною підставою якої у теорії кримінального права визнається поряд із невиконанням покладеного на особу правового обов'язку сам факт заподіяння смерті [2, с. 86].

Із справ про вчинення злочину, передбаченого ст. 117 КК України, вбачається, що до цього злочину належать вбивства, вчинені під час пологів або відразу ж після народження дитини, коли суб'єкт злочину не вживає будь-яких активних заходів задля збереження життя новонародженої дитини.

При аналізі об'єктивної сторони умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини необхідно враховувати, що дія або бездіяльність є лише зовнішніми ознака-

ми злочину. Це пояснюється тим, що його суспільна небезпека полягає у заподіяній шкоді – смерті потерпілого. Суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину. Ненастання наслідків у вигляді смерті новонародженої дитини виключає визнання злочину закінченим і тягне кваліфікацію із застосуванням ст. 15 КК України. Так, мешканка м. Березне Рівненської області, знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, народила живу дівчинку, залишила її в пластиковому тазу з післяпологовою рідиною, а сама пішла до сусідів, яким повідомила, що народила мертву дитину. Повернувшись, виявила дитину без ознак життя та закопала її на земельній ділянці поряд із власним будинком. Через кілька годин працівники міліції, яких викликали сусіди, відкопали дитину, яка виявилася живою. Дії жінки було кваліфіковано за ч. 2 ст. 15, ст. 117 КК України як замах на умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини [3].

Відповідальність за злочин, передбачений ст. 117 Кримінального кодексу України, настає лише тоді, коли між діями особи і наслідками у вигляді смерті потерпілого існує причинний зв'язок. Зі злочинними наслідками у вигляді смерті потерпілого в причинному зв'язку можуть бути лише ті дії, що в часі передували настанню наслідків. Проміжок часу між діянням винного і смертю потерпілого може бути різним, проте він не впливає на вирішення питання про наявність чи відсутність складу вбивства, передбаченого ст. 117 КК України.

Відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини виключається за відсутності причинного зв'язку, коли наслідки у вигляді смерті дитини не є результатом внутрішнього розвитку діяння та за відсутністю вини. Прикладом можуть бути випадки, коли жінка через швидкоплинні пологи народжує дитину, яка не подає жодних ознак життя. Зазвичай результати судово-медичної експертизи у таких випадках встановлюють наявність у дитини вроджених аномалій та хвороб, не сумісних із життям.

Найбільш характерною причиною ненасильницької смерті до пологів може виступати внутрішньоутробна асфіксія від передлежання плаценти, її інфаркту, передчасного відшарування, при вузлі пуповини, її обвиванні навколо шиї. Часто смерть під час пологів настає внаслідок родової травми. Дитина, яка народжується, може отримати пошкодження і при самопомозі жінки або невдалій спробі акушера, який намагається прискорити народження дитини.

Наявність травм на тілі немовляти може бути як нещасним випадком, так і вбивством. Для правильного вирішення питання про причини смерті новонародженої дитини, а, отже, необхідності притягнення винного до кримінальної відповідальності, використовуються спеціальні пізнання судово-медичних експертів і патологоанатомів. У висновку експерт має детально описати механізм утворення виявлених пошкоджень і розмежувати пошкодження, що виникли в результаті родової травми або дій при самопомозі, від пошкоджень, завданих новонародженому навмисне під час або після пологів. Від результатів судово-медичної експертизи буде залежати кваліфікація діяння або з'являться підстави для звільнення від кримінальної відповідальності.

Оскільки законодавець у диспозиції ст. 117 КК України зазначає, що умисне вбивство матір'ю новонародженої дитини вчинюється під час пологів або відразу після пологів, час вчинення цього злочину постає як обов'язковою ознакою його об'єктивної сторони. З огляду на сенс закону, вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини в цей проміжок часу є достатньою підставою для належності цього злочину до привілейованих.

Якщо період «під час пологів» характеризується медичними параметрами пологів, то визначити період «відразу після пологів» більш складно, оскільки він є

оціночним поняттям, межі якого у кримінальному законі не встановлені.

Що стосується ознаки диспозиції ст. 117 КК України «під час пологів», зазначимо, що ця ознака має позитивне значення, оскільки встановленій у кримінально-правовій нормі початковий момент кримінально-правової охорони життя людини пов'язується із самим процесом народження. Питання лише в тому, з якого періоду фізіологічних пологів розпочинається така охорона життя.

У медичній літературі розрізняють три періоди пологів. Перший період називається періодом розкриття та пов'язаний із початком пологової діяльності та супроводжується пологовими схватками. Другий період пологів – період вигнання. Він розпочинається з моменту повного розкриття матки і завершується народженням плоду. Саме цей період пов'язаний із фактичним народженням дитини та відповідає науковій позиції щодо початку кримінально-правової охорони життя. Третій період – післяпологовий. Він розпочинається з моменту народження дитини та завершується народженням посліду.

Таким чином, можна дійти висновку, що пологи є більш тривалим процесом, який не повністю збігається з процесом народження дитини. Саме тому про кримінально-правову охорону життя дитини «під час пологів» йдеться у період вигнання, коли у винної особи виникає об'єктивна можливість фактичного впливу на дитину, що народжується.

Отже, період «під час пологів» має обчислюватися з їх початку, а саме з моменту початку народження дитини, тобто з початку першого родового періоду – виникнення регулярних родових схваток або початку допоміжної операції з вилучення дитини з організму матері. Такий підхід відповідає міжнародній правовій тенденції закріплення в кримінальних законодавствах багатьох країн відповідальності за умисне заподіяння смерті дитини під час її народження.

У кримінальному праві при тлумаченні термінологічного звороту «відразу після пологів» зазвичай спираються на медичне визначення поняття «новонароджена дитина». Проте Кримінальний кодекс України не містить поняття «новонародженості», і навіть звернення до медичних критеріїв не дає нам змоги виділити жорсткі межі, які визначають такий стан дитини.

У загальномедичному сенсі «новонародженість» можна визначити як початковий період існування дитини і адаптації її до умов позаутробного життя.

У педіатрії новонародженою є дитина з моменту констатації живонародженості до досягнення віку в один місяць [4, с. 48]. Зокрема, встановлюється, що неонатальний період починається від моменту перев'язування пупкового канатика і триває 28 днів. У ньому виокремлюють ранній неонатальний (від 0 до 7 днів) та пізній неонатальний (від 7 до 28 днів) періоди.

У судовій медицині, яку у цьому разі можна вважати більш придатною для кримінально-правової практики, період новонародженості становить одну добу (24 години). При цьому обов'язковим критерієм новонародженості (який має якісний характер) є життєздатність дитини [5, с. 46].

Життєздатною є новонароджена дитина, яка здатна продовжувати життя поза материнським організмом. Життєздатність або нежиттєздатність новонародженої дитини означає її здатність або нездатність жити після народження. Нежиттєздатність може бути зумовлена, по-перше, недоношеністю, по-друге, дефектами розвитку (каліцтвами) і, по-третє, внутрішньоутробними захворюваннями. Зазначимо, що у 68% досліджуваних нами випадків вчинення злочину, передбаченого ст. 117 КК України, новонароджена дитина була життєздатною, у 6% – ні, у 3% не можна визначити, у 23% інформація про це не міститься в матеріалах кримінальних справ).

Акушерська практика виходить із кількісних параметрів, відповідно до яких якщо дитина прожила більше 168 годин після народження (7 діб), вона вважається новонародженою та у разі її смерті підлягає реєстрації у органах РАЦС.

Немає єдності й у юридичній науці. Були висловлені пропозиції щодо використання цих критеріїв залежно від особливостей об'єктивної сторони аналізованого злочину. Е.Ф. Побігайло вважав, що у разі вбивства дитини під час або відразу ж після пологів має використовуватися судово-медичний критерій, а в інших випадках – педіатричний критерій [6, с. 138]. Цієї ж позиції дотримуються інші криміналісти [7, с. 6].

О.Л. Старко зазначає, що акушерський, педіатричний та судово-медичний критерії є непридатними для визначення періоду новонародженості при кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Їхне використання спричинює певні труднощі у застосуванні цієї норми на практиці. Зокрема, як кваліфікувати дії матері, яка ще перебуває в особливому психофізичному стані, а період новонародженості за судово-медичним критерієм – 24 години (який переважно використовується на практиці) – вже закінчився. З іншого боку, за обставин, коли особливий психофізичний стан закінчився, а період новонародженості ще триває (якщо використовувати медичні критерії), можливість кваліфікації дій матері за ст. 117 КК України виключається. Новонародженість та час вчинення злочину, протягом якого жінка перебуває під впливом пологів – це ознаки, які в складі злочину цього виду взаємопов'язані. Тому, на її думку, момент завершення періоду новонародженості варто пов'язувати із моментом завершення особливого психофізичного стану жінки, який визначається у кожному конкретному випадку [8, с. 10]. Таку саму позицію, яка видається спірною, висловлював С.В. Бородин [9, с. 174]. Продовжує цю думку О.Б. Кургузкіна, яка вважає, що період «відразу після пологів» є різним для кожної жінки, отже, ця категорія є оціночною [10, с. 25].

М.А. Махмудова, О. Погодін та О. Тайбаков пропонують кількісним критерієм періоду новонародженості вважати період протягом приблизно одного часу після народження дитини [11, с. 41, 12, с. 17]. О.В. Лукічев вважає новонародженою дитину з моменту, коли будь-яка частина її тіла з'явилася з утроби матері під час фізіологічних пологів, до припинення особливого психофізіологічного стану матері, викликаного пологами [13, с. 12].

О.В. Шевченко вважає за доцільне брати до уваги не часові проміжки, а психофізіологічний стан матері, який і зумовлює зниження ступеня суспільної небезпечності цього злочину, а за допомогою часових проміжків визначити, протягом якого часу з моменту народження дитини можна вчинити цей злочин. Категорію «новонароджена дитина» вона пропонує розуміти як таку, що позначає людину в період, який розпочинається з моменту її народження й до закінчення 28 повних діб її життя [14, с. 10].

І.В. Новітська, покладаючи в основу новонародженості акушерський критерій терміном у сім діб, зазначає, що якщо жінка продовжує перебувати в особливому психофізичному стані, викликаному пологами, та під впливом психотравмуючої ситуації понад цього строку, то це має враховуватись судом як пом'якшуючі обставини, а злочин кваліфіковано за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України [15, с. 548]. О.М. Попов вважає, що більш слушно під терміном «відразу після пологів» розуміти проміжок часу, який збігається з раннім післяпологовим періодом – від 2 до 4 годин після відокремлення посліду [16, с. 34]. А.Л. Карасова, загалом погоджуючись із думкою О.М. Попова, передбачає, що період «відразу після пологів» не може бути значним чином віддаленим від моменту народження дитини [2, с. 93]. Він вичерпується часом повного відділення дитини (початком позаутробного періоду життя) до вжиття

заходів по догляду за дитиною. Саме цей період авторка вважає максимально припустимою межею, яка дає змогу кваліфікувати дії винної особи за ст. 117 КК України. Тобто цей період збігається з третім періодом пологів, а його тривалість – до 1 години після пологів.

Як бачимо, нині складно встановити будь-який єдиний критерій періоду новонародженості, обрати з наявних «правильний» та найбільш точний, який буде застосовуватись при кваліфікації діянь, що потрапляють під дію ст. 117 КК України. Кожна наука – судова медицина, педіатрія, акушерство, психологія тощо, яка застосовує цей критерій, робить це лише із власними цілями, які відрізняються від задач кримінального закону.

Місце та спосіб вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини є факультативними ознаками об'єктивної сторони складу цього злочину і тому на кваліфікацію не впливають, а становлять певний науковий інтерес та можуть бути використані у профілактичній роботі органів внутрішніх справ. У деяких випадках встановлення зазначених ознак має практичне значення для визначення змісту суспільно небезпечного діяння та його наслідків.

Чи не найбільше юридичне значення серед факультативних ознак об'єктивної сторони умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини має спосіб вчинення злочину. Найбільший вплив на вибір способу здійснюють мотив і мета вчинення цього злочину. Спосіб виступає як «засіб» досягнення відповідної мети. Диспозиція ст. 117 КК України не містить вказівки на способи вчинення злочину. Проте ст. 91 Кримінально-процесуального кодексу України встановлює, що у кримінальному провадженні підлягають доказуванню, зокрема, подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення).

Умисне вбивство новонародженої дитини може бути вчинене за допомогою фізичних дій: механічних, температурних, біологічних впливів тощо. Як спосіб можуть виступати нанесення ударів предметами, скидання з висоти тощо. Результати узагальнення нами судової практики свідчать, що найбільш поширеними способами вчинення вбивства є утоплення (у тому числі у фекальних масах) (29%), охолодження (19%), перекриття дихальних шляхів (16%), скидання з висоти (13%), здавлення мотузкою, іншим предметом, рукою (9,7%), завдання травм тупими та гострими предметами тощо (6,5%). Рідко цей злочин вчинюється шляхом закопування живою (3,4%) та ударів по землі (3,4%).

Іншою факультативною ознакою об'єктивної сторони вбивства через необережність є місце вчинення злочину, стосовно якого за аналізованими справами маємо такі статистичні дані. У 9% умисних вбивств новонароджених дітей місцем вчинення злочину є відкрита місцевість (у тому числі поблизу громадських приміщень). У 91% випадків місцем вчинення таких вбивств є приміщення (зазвичай житло засудженого). Необхідно зазначити, що 33% цих злочинів вчиняється у туалеті.

Висновки. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 117 КК України, є: а) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); б) суспільно небезпечний наслідок (смерть новонародженої дитини); в) причинний зв'язок між діянням і наслідком, що настав; г) час вчинення злочину.

Узагальнюючи викладені вище наукові позиції, можна зробити висновок, що вчені критично підходять до аналізу кримінально-правової норми про відповідальність за

умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Проте більшість лише пропонує замінити один термінологічний зворот на інший – «під час пологів» на «момент народження», «відразу після пологів» на «у післяпологовому періоді». Все це не знімає проблем тлумачення бланкетної диспозиції ст. 117 КК України. Варто визнати, що практика використання у кримінальному законодавстві бланкетних норм викликає складнощі у правовому регулюванні.

Отже, вважаємо за доцільне вказівку у диспозиції кримінально-правової норми ст. 117 КК України на проміжок часу, протягом якого дитина буде вважатися новонародженою, а саме протягом 24 годин після пологів.

На обґрунтування цієї точки зору наведемо аргументи. Будь-яких спеціальних методів, що дають змогу точно встановити тривалість життя дитини від народження і до настання смерті, нині не існує. Тому для цих цілей судові медики використовують ознаками, що характеризують зникнення стану новонародженості в добовий термін із моменту народження, тобто з моменту повного відділення дитини від організму матері. Так, якщо при розтині трупа новонародженого встановлено, що легені розправлені тільки частково, значить, дитина зробила неповний вдих і жила хвилини. Коли легені розправлені і повітря вивляється у шлунку або легені не розправлені, а повітря виявляється у шлунку, дитина жила від кількох хвилин до півгодини. При заповненні повітрям всієї тонкої кишки час позаутробного життя дитини становить близько 6 годин, пізніше повітря з'являється в товстій кишці і заповнює її до 12 години життя. У визначенні терміну життя немовляти враховуються також ознаки перебування пупкових артерій, реактивні зміни в родовій пухлині і пупковому кільці. Але терміни життя новонароджених, які визначаються за всіма цими критеріями, досить варіабельні. Тому в кожному випадку проведення судово-медичної експертизи всі зазначені зміни оцінюються фахівцями в комплексі. Отже, при встановленні граничної межі темпорального періоду «відразу ж після пологів» кримінальний закон має виходити зі змісту тих завдань і можливостей, які може і буде вирішувати судова медицина.

Крім того, не було виявлено також фактів убивств немовлят після закінчення доби і до 1 місяця з моменту народження. На нашу думку, це зумовлено тим, що судово-медичним критерієм новонародженості є перші 24 години з моменту народження дитини (перша доба). Експерти, які проводять дослідження трупів по всіх кримінальних справах про умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, можуть встановити ознаку новонародженості тільки у вказаний вище термін. Тому пропозиція про необхідність закріплення судово-медичного критерію ознаки новонародженості – двадцять чотири години з моменту народження дитини як тимчасового інтервалу, протягом якого вбивство може розцінюватися як вчинене з пом'якшуючими обставинами внаслідок впливу родового процесу, підтверджується даними нашого дослідження.

Про доцільність таких законодавчих змін диспозиції ст. 117 КК України свідчить і зарубіжний досвід. Аналогічна ознака використовується норвезьким законодавцем при конструюванні привілейованого складу дітовбивства. Цього ж критерію дотримується практика застосування кримінального законодавства про дітовбивство у Швеції.

Таким чином, необхідно замінити у диспозиції ст. 117 КК України термінологічний зворот «відразу після пологів» на «протягом двадцяти чотирьох годин із моменту народження».

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукичев О.В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика детоубийства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. СПб., 1997. 23 с.
2. Карасова А.Л. Убийство матерью новорожденного ребенка: теоретико-прикладные аспекты ответственности по ст. 106 УК РФ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов н/Д, 2003. 228 с.
3. Архів Березнівського районного суду Рівненської області. Справа № 1701/244/12.

4. Педиатрія: національний підручник: у 2 т. / Н.Г. Гойда, Р.О. Моїсеєнко, Л.І. Чернишова та ін.; за ред. В.В. Бережного. К., 2013. Т. 1. 1037 с.
5. Колкутин В.В., Баринов Е.Х., Ноздряков К.В., Русакова Т.И. Судебно-медицинская экспертиза в случаях гибели плодов новорожденных. М., 2002. 128 с.
6. Побегайло Э.Ф. Умышленные убийства и борьба с ними. Воронеж, 1965. 206 с.
7. Тасаков С.В. Ответственность за убийство при смягчающих обстоятельствах по уголовному праву России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 2000. 24 с.
8. Старко О.Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2007. 22 с.
9. Бородин С.В. Квалификация преступлений против жизни. М., 1977. 240 с.
10. Кургузкина Е.Б. Предупреждение убийства матерью новорожденного ребенка: криминологические и уголовно-правовые аспекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1999. 219 с.
11. Махмудова М.А. Убийство матерью новорожденного ребенка: уголовно-правовые и криминологические проблемы: по материалам Республики Дагестан: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, 2006. 218 с.
12. Погодин О. Убийство матерью новорожденного ребенка. Законность. 1997. № 5. С. 15–19.
13. Лунева А.В. Уголовная ответственность за детоубийство: проблемы теории и правоприменения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 2013. 196 с.
14. Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2011. 21 с.
15. Новітська І.В. Деякі питання визначення суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину за статтею 117 КК України. Актуальні проблеми держави і права. 2012. С. 545–551.
16. Попов А.Н. Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах. СПб., 2001. 465 с.

УДК 343.9:343.615(477)

СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ ІНСТИТУТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ ДЕРЖАВНИМИ СТРУКТУРАМИ

MODERN SOCIAL INSTITUTES OF THE PREVENTION OF VIOLENT CRIME AND THEIR CORRELATION WITH GOVERNMENT STRUCTURES

Дика Є.О.,

викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Стаття присвячена висвітленню сучасних суспільних інститутів, які мають змогу попереджувати злочинність на етапі унеможливлення та ускладнення доступу до злочинної мети або об'єкта злочинного посягання. Рішення місцевих рад та міських громад у питанні розбудови безпечного населеного пункту вивчено через призму взаємодії та довіри громадян та спеціалізованих державних установ, які здійснюють спеціально-кримінологічну, ситуативну та віктимологічну профілактику насильницької злочинності в Україні. Вказано на першочергові когнітивні проблеми на шляху до попередження злочинності суспільством, такі як соціальна аномія та підвищений рівень віктимізації суспільства. Досліджено новітні чинні концепції профілактичних заходів серед населення, які проводяться Національною поліцією України за підтримки громадських об'єднань та пересічних громадян, які не байдужі до проблеми швидкоплинної криміналізації суспільства. Проаналізовано чинне законодавство з питань протидії насильства у сім'ї.

Ключові слова: протидія злочинності, попередження злочинів, профілактичні заходи, насильницька злочинність, суспільні інститути, громада, громадські організації, віктимізації суспільства, соціальна аномія, криміналізація суспільства, Національна поліція України.

Статья посвящена освещению современных общественных институтов, которые могут предупреждать преступность на этапе предотвращения и затруднения доступа к преступной цели или объекту преступного посягательства. Решения местных советов и городских общин в вопросе развития безопасного населенного пункта изучены через призму взаимодействия и доверия граждан и специализированных государственных учреждений, осуществляющих специально-криминологическую, ситуативную и виктимологическую профилактику насильственной преступности в Украине. Указано первоочередные когнитивные проблемы на пути к предупреждению преступности обществом, такие как социальная аномия и повышенный уровень виктимизации общества. Исследованы новейшие действующие концепции профилактических мероприятий среди населения, проводимых Национальной полицией Украины при поддержке общественных объединений и рядовых граждан, которые не равнодушны к проблеме скоротечной криминализации общества. Проанализировано действующее законодательство по вопросам противодействия насилия в семье.

Ключевые слова: противодействие преступности, предупреждение преступлений, профилактические мероприятия, насильственная преступность, общественные институты, общество, общественные организации, виктимизация общества, социальная аномия, криминализация общества, Национальная полиция Украины.

The article is devoted to the coverage of modern social institutes, which are able to prevent crime at the stage of impossibility and complication of access to a criminal object or object of a criminal offense. The decision of local councils and city communities on the development of a safe settlement has been studied through the prism of interaction and trust of citizens and specialized state institutions that carry out special-criminological, situational and victimological prevention of violent crime in Ukraine. The primary cognitive problems on the way to preventing crime by society, such as social anomie and increased level of victimization of society, are indicated. The newest existing concepts of preventive measures among the population are being investigated by the National Police of Ukraine with the support of public associations and ordinary citizens who are not indifferent to the problem of the speedy criminalization of society. The current legislation of combating domestic violence has been analyzed.

Key words: crime prevention, preventive measures, violent crime, public institutions, community, public organizations, victimization of society, social anomie, criminalization of society, National Police of Ukraine.